

PAWEŁ GIWOJNO

Komisja Nauk Filologicznych Oddziału Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu

pawel.giwojno@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0046-4887

**Knapik, Aleksandra R., Piotr P. Chruszczewski
(2023) *Kreolingwistyka w zarysie. Językowo-kulturowe
mechanizmy przetrwania, rozwoju i dezintegracji* Seria:
**Beyond Language Vol. 8., San Diego, CA: Academic
Publishing; ss. 301****

Abstract

The authors of the book are focused on the field of creolinguistics: a relatively new but rapidly developing domain of science located within the frameworks of anthropological linguistics. The main aim of the book is to describe thoroughly the location of creolinguistics, in general, from the viewpoint of anthropological linguistics, and in particular, analyzing the key concepts and entire methodological apparatus used by creolinguists. In the first chapters, an outline focused on a new taxonomy of linguistic anthropology is proposed with a particular place given to creolinguistics. In the following chapters, a precise study of the main components of creolinguistics, as well as its theoretical background and numerous references to practical examples are given. Finally, in a broad section, an extensive list of the literature focused on creolinguistics, as well as three types of indexes are delivered. All in all, the comprehensive knowledge contained within, broadly explained with numerous references to real life examples and vivid language, makes this book an excellent academic work which may be used by both professional linguists and students interested in broadening their horizons. Moreover, equally important is the fact that this is the first academic book focused on creolinguistics fully in Polish which makes it both a unique and fundamental work for further generations of linguists.

Keywords: creolinguistics, contact linguistics, language, culture, pidgin, creole

Słowa kluczowe: kreolingwistyka, językoznawstwo kontaktu, język, kultura, pidżyn, kreol

Perspektywa interdyscyplinarna we współczesnych badaniach humanistycznych skłania do istotnej przebudowy utrwalonego aparatu naukowego i poszukiwań nowych powiązań pomiędzy zróżnicowanymi komponentami współtworzącymi domenę funkcjonowania człowieka. Owa szczególna potrzeba została dobitnie wskazana w stwierdzeniu, że „(...) nauki humanistyczne (...) stanęły przed koniecznością ponownego samookreślenia i poddania rewizji swoich metodologii i pól empirycznych, a przede wszystkim samego celu prowadzonych badań i stopnia ich aplikatywności” (Cap, Stalmaszczyk 2014: 7). Wydaje się, że recenzowana tu książka jest swego rodzaju odpowiedzią na zarysowaną powyżej potrzebę, a przez swój na wskroś integracyjny i nowatorski na gruncie polskim charakter, stanowi ważny wkład w rozwój rodzimej humanistyki, w szczególności nauk filologicznych.

Warto podkreślić fakt, że analizowana praca nie ogranicza się tylko do przybliżenia obszaru zainteresowania kreolingwistyki i jej głównych założeń badawczych, lecz wychodzi dalej, solidnie osadzając omawianą dyscyplinę naukową w ramach perspektywy antropologicznej, kreśląc zwartą i spójną koncepcję metodologiczną, w ramach której kreolingwistyka zostaje ukazana jako rozległy i istotny dział językoznawstwa, a zarazem ważny komponent w ramach szerokiego nurtu językoznawstwa antropologicznego. Co więcej, nowatorski na gruncie polskim charakter całego przedsięwzięcia został dostrzeżony już we wstępie pióra amerykańskiego językoznawcy Johna R. Rickforda, który podkreślił, że recenzowany tu tekst „(...) wydaje się pierwszym wprowadzeniem do językoznawstwa kontaktu, a konkretnie do kreolingwistyki, jaki kiedykolwiek napisano w języku polskim” (s. x). Warto zatem głębiej pochylić się nad omawianą pracą i jej poszczególnymi częściami.

Formalnie rzecz ujmując recenzowany tekst rozpoczyna się przedmową, w ramach której krótkie słowo wstępne przedstawił wzmiankowany już profesor Rickford (ss. x–xiii). Po nim swoimi przemyśleniami na temat ewolucji badań kreolingwistycznych i perspektywy badawczej przyjętej w niniejszej pracy podzielił się kolejny amerykański lingwista, Donald Winford (ss. xiv–xix). Następnie czytelnik płynnie przechodzi do wstępu i podziękowań Autorów pracy (ss. xx–xxii). Taki właśnie porządek przyjęty we wprowadzeniu z jednej strony stanowi ważne wskazanie dla odbiorcy i sugeruje wsparcie dla pracy ze strony czołowych specjalistów zajmujących się kreolingwistyką, z drugiej zaś strony definiuje wartość naukową recenzowanej tu publikacji – jak można wnosić żywo omawianej ze środowiskiem amerykańskich badaczy.

Kolejną część tworzą cztery duże rozdziały podzielone na szereg mniejszych podrozdziałów. Owa struktura znacznie ułatwia orientację w omawianym tekście i pozwala wychwycić najistotniejsze elementy pracy. Rozdział pierwszy (ss. 1–63) skupia się na definicjach i osadza kreolingwistykę w ramach szerokiego konceptu antropologii języka. Wypracowany tu model, zarysowany także we wcześniejszych pracach Autorów (cf. Knapik 2019; Chruszczewski 2011), można postrzegać jako swego rodzaju mapę po subdyscyplinach językoznawstwa antropologicznego. Umożliwia on przejrzyste i zrozumiałe umiejscowienie danej subdyscypliny na tle pozostałych, wyodrębnienie jej elementów charakterystycznych i esencjalnych oraz obszaru styku z pozostałymi subdyscyplinami w obszarze antropologii języka.

Dodać należy, że niektóre podrozdziały recenzowanej pracy naukowej stanowią istotny, niezwykle przemyślany i teoriiotwórczy wkład w rozwój współczesnego językoznawstwa. Dla przykładu, w ramach językoznawstwa antropologicznego lokowana jest nie tylko etnolingwistyka, ale również przekładoznawstwo – rozumiane jako „dyscyplina zajmująca się uzyskaniem wiedzy o tym, jak kreowane jest znaczenie w poszczególnych społeczno-kulturowych zanurzeniach dyskursów i poszczególnych typów tekstów tychże dyskursów” (s. 29) oraz dydaktyka języków – rozumiana jako „dyscyplina zajmująca się

uzyskiwaniem wiedzy o tym, jak przekazywana powinna być znajomość języka oraz jak jest zdobywana znajomość języka” (s. 30) (cf. Chruszczewski 2022).

Rozdział drugi (ss. 64–129) jest swego rodzaju odwróceniem rozdziału pierwszego. O ile ten wcześniejszy definiował kreolingwistykę na tle szerokich ram antropologicznych, w perspektywie makro, ten drugi ogranicza się do charakterystyki omawianej dyscypliny z perspektywy mikro, w ramach dziedziny językoznawstwa kontaktu zewnątrzspołecznego. Takie spojrzenie pozwala na zidentyfikowanie i przybliżenie czytelnikowi unikalnego szeregu cech makro i mikro kreolingwistyki i – co za tym idzie – dogłębnie naświetla jej charakterystykę jako odrębnej dyscypliny naukowej.

Z kolei rozdział trzeci (ss. 130–172) koncentruje się na jednym z kluczowych zagadnień kreolingwistyki, to znaczy na kreolskich językach kontaktu. Poza przybliżeniem samego znaczenia owego pojęcia, Autorzy omawiają ich typologię, tło socjo–historyczne kształtowania się kreoli oraz podstawowe koncepcje teoretyczne. Rozdział ten stanowi spójną i zrozumiałą kontynuację dwóch wcześniejszych. Po zarysowaniu miejsca kreolingwistyki na tle innych dyscyplin naukowych w ramach szerokiego nurtu antropologii języka, praca skupia się na samej dyscyplinie: jej obszarze zainteresowań i unikalnej perspektywie badawczej. Wreszcie ostatni rozdział (ss. 173–230) koncentruje się na procesach i mechanizmach ewolucji języków kreolskich, modelach zmiany kulturowej i związanej z nią zmiany językowej. Uwzględnia on między innymi takie zagadnienia jak dezintegracje społeczności mownych, procesy śmierci i żywotności języków, a także, co szczególnie godne wzmiankowania, mieści zestawienie instytucji wyspecjalizowanych w badaniach kreolingwistycznych. Rozdział ten niewątpliwie może służyć pomocom badaczom zainteresowanym w uzyskaniu nie tylko syntetycznego i spójnego spojrzenia na kluczowe zagadnienia w studiach nad kreolami, lecz także ułatwia szeroki dostęp do baz danych i instytucji wyspecjalizowanych w tej dziedzinie nauki.

Niejako kontynuacją omówionej powyżej części jest zakończenie (ss. 231–239), w którym Autorzy zachęcają czytelników do podzielenia się swoimi opiniami i spostrzeżeniami, a całość pracy wieńczy zestaw załączników (ss. 240–242), bardzo obszerna bibliografia, która łączy dorobek autorów dawniejszych i współczesnych w odniesieniu do omawianego zagadnienia i ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć polskich językoznawców (ss. 243–275) oraz trzy rodzaje indeksów: terminów omawianych w pracy (ss. 276–287), nazwisk przywołanych autorów (ss. 288–292), jak również indeks geografii języków (ss. 293–299).

Podsumowując, omawiana praca stanowi bez wątpienia ważny wkład na gruncie humanistyki polskiej, a w szczególności porządkuje i systematyzuje zagadnienia dotyczące kreolingwistyki, które dotychczas nie były tak dogłębnie i szeroko przybliżane polskiemu czytelnikowi w jednej, monograficznej pracy. Choć początki kreolingwistyki są dostrzegane już w dziełach dziewiętnastowiecznych językoznawców takich jak Niemiec Hugo Ernst Mario Schuchardt (1842–1927) i Holender Dirk Christiaan Hesseling (1859–1941), wciąż na rynku polskim brakowało syntezy owego zagadnienia w rodzimym języku, czego recenzowana tu praca jest długo oczekiwanym dopełnieniem. Biorąc to wszystko pod uwagę nie sposób nie zgodzić się, że *Kreolingwistyka w zarysie...* jest godną polecenia pozycją, która powinna znaleźć się w bibliotece nie tylko każdego współczesnego językoznawcy, czy humanisty zainteresowanego zmianami języka i związanymi z nimi zmianami kultury, lecz także tych studentów studiów filologicznych, kulturoznawczych i antropologicznych, którzy pragną pogłębić wiedzę czy związać swoją przyszłość z badaniami nad językami kreolskimi.

Bibliografia

376

- Cap Piotr, Piotr Stalmaszczyk (2014) „Pragmatyka–retoryka–argumentacja. Obraz języka i dyskursu w naukach humanistycznych–wstęp”. [W:] Piotr Cap, Piotr Stalmaszczyk (ed.) *Pragmatyka–retoryka–argumentacja. Obraz języka i dyskursu w naukach humanistycznych*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS; 7–18.
- Chruszczewski, Piotr P. (2022) „Językoznawstwo antropologiczne we współcześnie prowadzonych badaniach nad językiem i kulturą”. [W:] *Academic Journal of Modern Philology*. Vol. 15; 117–126.
- Chruszczewski, Piotr P. (2011) *Językoznawstwo antropologiczne. zadania i metody. Prace Komisji Nauk Filologicznych Oddziału Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu. Vol. VIII*. Wrocław: Oddział Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu.
- Knapik, Aleksandra R. (2019) *A Study of Jamaican Creole Proverbs from the Perspective of Contact Linguistics*. San Diego, CA: Academic Publishing.

Received:
21/09/2023
Reviewed:
10/10/2023
Accepted:
20/10/2023